

3. Савченко О. Я. Дидактика поч. шк.: Підруч. для студ. пед. факультетів/ О. Я. Савченко.- К.: Генеза, 2002.- 368 с.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5 т./ В. О. Сухомлинський.-К.: Радянська школа, 1977.- Т.3. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина.- 670 с.
5. А. Тайджман, Т. Невілл Послтвейт. Моніторинг стандартів освіти/ А. Тайджман, Т. Невілл Послтвейт.- Львів: Літопис, 2003.- 27 с.
6. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України.- Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=825538
Стаття надійшла до редакції 4.11.2010 р.

УДК 37.026.8

Рева Ю. В.

кандидат пед. наук, доцент

Криворізький державний педагогічний університет

ТЕХНОЛОГІЯ ДІАЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ НА УРОЦІ – ВАЖЛИВА ОСНОВА МІЦНИХ ЗНАТЬ ТА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА

В статті розкрито технологія ефективної побудови діалогічної взаємодії на уроці, де подано важливу основу міцних знань та розвитку особистості школяра, висвітлена роль учителя в цьому процесі.

Ключові слова: технологія, модель уроку, діалогічна взаємодія, педагогічне спілкування, співпраця, критерії і показники діалогу, гетерогенне мислення, розвиток, головні умови.

В статье раскрыта технология эффективного построения диалогического взаимодействия на уроке, где показана важная основа прочных знаний и развития личности школьника, освещена роль учителя в этом процессе.

Ключевые слова: технология, модель урока, диалогическое взаимодействие, педагогическое общение, сотрудничество, критерии и показатели диалога, гетерогенное мышление, развитие, главные условия.

The article deals with technology of effective construction of dialogical interaction at the lesson, where an important basis for firm knowledge is shown and the role of a teacher in this process is explicated.

Key words: technology, a model of the lesson, dialogical interaction, pedagogical communication, cooperation, criteria and constituents of the dialogue, heterogeneous thinking, main conditions.

Школа не може не зазнавати змін, які диктує ХХІ століття. Вона му- сить готувати молодих творчих лідерів, здатних оцінювати минуле і твори- ти краще майбутнє.

Досвід показує, що навчання окремої особи підсилюється співпра- цею. Ділитись ідеями, зрозуміло пояснювати один одному свої погляди, вміти знайти компроміси і зробити висновки – це вже освіта. Великі поте- нціальні можливості закладені в уроках-діалогах.

Визначальною характеристикою уроку-діалогу є використання су- часних психологічних досліджень, які доводять, що мислення сучасної ди-

тини є гетерогенним (грец. heteros – інший, різний) і являє собою складну взаємодію різнорідних логічних культур. Із перших днів розвитку мислення та мовлення дитини досвід дорослих передається їй у формі реалістичного, природничо-наукового мислення та у формі образного естетично-міфологічного споглядання.

Діалог дає вчителю змогу повідомити учням навчальну інформацію як проблему, що містить відоме й невідоме. Під час розв'язання цієї проблеми учень намагається разом з учителем творити «своє» знання, а не просто механічно засвоює «чуже». При цьому важливо, що навчальна проблема, яка розв'язується, є привабливою для учня, особистісно ним сприймається. Діалог у навчанні – це і специфічна форма комунікативного забезпечення уроку, що дає можливість відбутися діалогу голосів, міркувань, почуттів учнів і вчителя, почути один одного [5, с. 3-11]. Він дає можливість реалізувати ідеї гуманістичної педагогіки, оскільки розглядає учня як рівноправного щодо вчителя в особистісному плані суб'єкта навчання; має на меті розвиток особистісного потенціалу учня, його пізнавальної активності, здатність брати на себе ініціативу, приймати самостійні рішення.

Сучасне тлумачення гуманістичного навчання виокремлює в ньому такі характеристики: відносно вільне, включає елементи самодіяльності учня; особистісно задіяне, стає формою організації особистісного життя учня [1, с. 5-10]; спрямоване на засвоєння знань як власної цінності, як засобу пізнання себе і світу.

Урок-діалог є особливою формою навчання, яка не належить ні до проблемного, ні до інших видів навчання (наприклад, традиційного, суття якого полягає у «сходженні» від абстрактного до конкретного). Це яскраво ілюструє порівняння його структури зі структурою уроку, в якому забезпечується рух усіх учнів до загального для них пізнавального результату як підсумку навчальної роботи.

Розкриємо сутність уроку-діалогу: починається з перевизначення загальної навчальної потреби, формулювання кожним учнем свого питання як парадокса, загадки, складності, що вимагає виразу у слові; сенс уроку полягає в постійному відтворенні ситуації «вченого звання», в «насиченні» свого бачення проблеми у слові, образі, гіпотезі; виконання інтелектуальних експериментів у просторі образу, вибудованого кожним учнем, поглиблює парадоксальність навчальної проблеми, її нерозв'язність, «вічність»; формулюючи навчальну проблему, вчитель уважно вислуховує запропоновані учнями можливі варіанти її розв'язання та перевизначення, допомагає зіставити різні логіки та форми мислення [3, с. 160-170].

Психологічною умовою забезпечення діалогу в навчанні є розвиток у вчителя діалогічного педагогічного мислення, яке забезпечує сприймання шкільного навчання як допомоги учням у їхньому особистісному зростанні, а самих учнів – як особистісно рівноправних партнерів, суб'єктів пізнання. Це і здатність учителя до «емпатичного розуміння» своїх учнів, до

рефлексії і саморефлексії під час взаємодії з ними, і розвинена «тепла» [9, с. 96-130] увага до учня, зосередженість її на процесах «підземного зростання душі» [7, с. 331] вихованців.

На основі багаторічних спостережень, вивчення передового педагогічного досвіду, ретроспективного аналізу власної педагогічної діяльності (вчитель, керівник наукового учнівського товариства, класний керівник, заступник директора з навчально-виховної роботи, директор школи) та дослідно-експериментальної роботи (ЗОСШ № 37, ЗОСШ № 48, ЗОСШ № 78, м. Кривий Ріг, Дніпропетровська обл.) виявлено, що для ефективного протікання процесу спілкування з учнями і щоб він відповідав тим постійним змінам, які відбуваються в психічних станах дітей, можна порекомендувати наступне: бути уважним до партнерів по спілкуванню; розвивати комунікативну пам'ять (пам'ятати про тональність спілкування з класом чи окремим школярем, до якої вони звикають); розвивати власну спостережливість у спілкуванні з дітьми; прагнути передбачати реакцію співбесідника; вміти аналізувати поведінку школярів: позу, жест, міміку, експресію; вчитися сприймати і правильно інтерпретувати «психологічні сигнали» по зовнішньому малюнку поведінки дітей; у процесі спілкування думати про тих, з ким спілкуєшся; потрібно постійно вміти ставити себе на позицію дитини, з якою спілкуєшся; прагнути шукати в дітей тільки хороше; слід пам'ятати, що до учнів потрібно підходити з позитивною, оптимістичною гіпотезою.

Досвід показує, що систематична робота над собою допомагає вчителю формувати товариську як професійно-особистісну якість, розвивати комунікативні здібності, сформувати спершу професійні вміння та навички. І якщо виховання в кінцевому рахунку є взаємодія особистості на особистість, то потрібно пам'ятати, що саме в процесі обмеженої взаємодії з дітьми включаємося ми на особистому рівні в їх духовний світ. Мав рацію М Бахтін: «Тільки в спілкуванні, у взаємодії людини з людиною розвивається і «людина в людині» як для інших, так і для себе самої [2, с. 338]. Потрібно розвивати власну товариську – це різновидність таланту, такий же талант, як поетичний, але систематична робота над собою в цій області допоможе кожному із нас здобути для себе таємниці «розкоші людського спілкування».

Працюючи над собою, слід прагнути постійно мати на увазі основні вимоги до організації педагогічного спілкування: думати над власним зовнішнім виглядом, над цілісним враженням, яке можна вчинити на учнів; ураховувати сьогодишню ситуацію спілкування, ставити перед собою це завдання, не ігнорувати цю фазу спілкування; міцно тримати в своїй комунікативній пам'яті спільну тональність взаємостосунків з класом, не робити різких поворотів у системі взаємостосунків з учнями; намагатися скоректувати тон діяльності, що склався, якщо сьогодишня ситуація спілкування не відповідає задуманому, бути чутливим до комунікативної атмосфери

уроку; приводити у відповідність загальний стиль спілкування та сьогомої ситуацію взаємодії, бути оперативним у розв'язанні імпровізаційних завдань педагогічного спілкування; починаючи взаємодію з класом думати не тільки про власні педагогічні завдання, але і про дітей, їх ставлення до сукупної діяльності, створювати в перші хвилини уроку ситуацію психологічної сумісності.

Багаторічні спостереження підтверджують, що надзвичайно важливим моментом у педагогічній діяльності є залучення до себе уваги, так і подальше плідне спілкування з класом можливе тільки в тому випадку, якщо увага учнів сконцентрована на вчителів. Необхідність уваги до вчителя регулюється офіційними правилами взаєностосунків учителя і учнів, разом з тим для продуктивного та органічного спілкування педагог зобов'язаний сконцентрувати на себе увагу класу, розглядати це важливе питання як точне комунікативне завдання. Аналіз педагогічної діяльності дозволяє виділити декілька варіантів організації цього спілкування – залучення до себе уваги об'єкта спілкування: мовний апарат (вербальне звернення до учнів), пауза (з активним внутрішнім спілкуванням – вимогою уваги); руховий знаковий варіант (розміщення таблиць, наочних посібників, запис на дошці тощо); змішаний варіант, включаючий у себе елементи трьох попередніх.

Для оптимізації спілкування з дітьми рекомендуємо спеціальне керівництво, на яке можна орієнтуватися: поява в класі бадьора, впевнена, енергійна тощо; загальне самопочуття в початковий період спілкування бадьоре, продуктивне, впевнене; наявність комунікативного настрою: яскраво виражена готовність до спілкування; енергійне проявлення комунікативної ініціативи, емоційна настроєність на діяльність, прагнення передати цей стан класу; створення на уроці необхідного емоційного настрою; органічне управління власним самопочуттям у ході уроку і спілкування з дітьми (рівний емоційний стан, здатність до управління самопочуттям, незважаючи на обставини, що склалися, збої в настрої); продуктивність спілкування; управління спілкуванням: оперативність, гнучкість, відчуття власного стилю спілкування, вміння організувати єдність спілкування і методу взаємодій; мовлення (яскрава, образна, емоційно насичена, висококультурна); міміка (енергійна, яскрава, педагогічно доцільна); пантоміміка (виразна, адекватна жестикуляції, пластична образність, емоційна насиченість жестів).

Усі ці «технологічні» прийоми активно запрацюють тільки при наявності головної умови – любові до дітей, інакше говорячи – при умові професійно-педагогічної направленості особистості педагога.

Розкриємо окремі елементи технології задуму уроку-діалогу.

1. Визначення теми навчального діалогу вчителя з учнями на уроці. Звернемо увагу – не просто до теми уроку, вказаної в програмі, а теми, для вивчення якої вчитель залучатиме учнів і разом з ними працюватиме над її засвоєнням. Це потребує від педагога попереднього рефлексивного аналізу

змісту навчального матеріалу для пристосування його до потреб і можливостей учнів і власної творчої індивідуальності.

2. Визначення мети уроку не тільки як мети діяльності вчителя із засвоєння учнями програмного матеріалу (наприклад, «розказати...», «перевірити...»), а й як перспективи їхнього особистісного розвитку – збагачення інтелекту, розвитку емоційно-вольової сфери, моральних установок, формування світогляду, досвіду творчої діяльності («поглибити уявлення про...», «допомогти формуванню власної позиції щодо...» і т.ін.).

3. Визначення над завдання діяльності вчителя на уроці, зорієнтованого на те, щоб спонукати учнів до активної самостійної пізнавальної діяльності, яка згодом переросте в самодіяльність, сформуванню в учнів установок щодо самовдосконалення на підставі здобутих знань.

4. Визначення оптимальної дидактичної моделі уроку, яка спонукала б розвиток пізнавальної активності, ініціативи учнів. Це вибір такої педагогічної технології навчання, форми її реалізації на уроці, яка забезпечувала б можливість найповнішого вираження особистісного творчого потенціалу учнів, ставила б їх у позицію активних суб'єктів навчання, давала б шанс досягти успіху.

5. Аналіз комунікативного забезпечення уроку, необхідного для реалізації його мети і надзавдання. Йдеться про вибір учителем оптимальної комунікативної поведінки, моделі спілкування з учнями, про визначення бажаного тону, психологічної атмосфери уроку, які сприяли б успішному розв'язанню його дидактичних завдань.

Задум уроку-діалогу – це створення його своєрідного загального контуру, в якому відтворюються уявлення вчителя про те, яким має бути урок, за яких умов він стане успішним як для нього, так і для його учнів, дасть їм інтелектуальну і моральну втіху від спільної діяльності.

Кінцевим результатом розробки задуму можуть стати відповіді на запитання, які поставить перед собою вчитель: чим збагатяться мої учні внаслідок вивчення цього матеріалу?; що може збудити в них інтерес, у чому актуальність цього матеріалу для них?; на що в їхньому досвіді можна спертися?; що може спричинити появу бар'єрів у сприйнятті теми, як цього запобігти?; що мене, як учителя, приваблює в цій темі?; про що я хочу розповісти учням (пошук змісту, сенсу розповіді)?; яким хотілося б бачити результат уроку?; якою буде його післядія?; які атмосфера, тон, стиль спілкування визначатимуть нашу взаємодію?; як це сприятиме досягненню мети і надзавдання?

Важливим елементом розробки задуму уроку є визначення його мети. В меті уроку прогнозується результат навчання учнів. Тому його ефективність залежить і від того, в чому вчитель вбачає результат своєї діяльності на уроці.

Мета уроку повинна мати за орієнтир розвиток особистості учня взагалі, а не тільки збагачення його новими знаннями. Матеріал уроку має бу-

ти засобом формування ціннісних орієнтацій, поглядів, переконань учнів розвитку їхнього світосприймання і розуміння себе в довколишньому світі. Неправомірно зводити результат навчання лише до засвоєння учнями певної суми знань, він мусить бути глибшим та істотнішим. Важливо також згадати один із складників загального механізму засвоєння знань: воно стає результатом надбанням особистості за умови формування в неї емоційно-ціннісного ставлення до них. Тоді знання можуть використовуватися як інструмент розв'язання практичних завдань життєдіяльності людини. Тому зрозумілим є висновок учених про те, що результат навчання має визначатися на кількох рівнях: предметному (засвоєння певної суми знань); операціональному (формування вмінь, навичок практичної, творчої діяльності); емоційному (формування особистісного ставлення до знань, сприймання їх як власної цінності). Отже, мета уроку має бути зорієнтована на розв'язання завдань усіх зазначених рівнів [6, с. 45-50], [8, с. 20-39].

Передумовою створення на уроці ситуації діалогу, як відомо, є забезпечення пізнавальної активності учнів. Стимулювання активності учня дає йому змогу посісти позицію співучасника діалогу, який ведуть учитель та учні, вступити з ними в контактну взаємодію під час розв'язання навчальних завдань. Створюються передумови для розвитку і реалізації особистісного потенціалу учня, його самоутвердження в навчанні. Отже, важливим складником задуму уроку є визначення своєї стратегії навчання, орієнтованої на активізацію пізнавальної діяльності дітей, досягнення ними успіху в процесі навчального пізнання.

Ідею комунікативного забезпечення уроку вперше висунув і обгрунтував В. Кан-Калік [4, с. 26-33]. Слід зазначити, що оскільки задум уроку вміщує також осмислення характеру взаємодії вчителя з учнями, то важливо заздалегідь визначити власну позицію (інформатора, контролера, помічника, споглядача, організатора навчання, коментатора) на уроці та обрати ту, яка найкраще забезпечить діалог з учнями в різних ситуаціях. Важливо також обміркувати мету своєї діяльності: для чого я маю йти на урок – передати учням свій досвід?; збагатити, розвинути їхні особистості?; утвердитися чи утвердити себе в очах своїх учнів?; виконати свої функціональні обов'язки?; виразити себе як особистість?; перевірити свою здатність педагогічної професії?

Ще один підхід про роль задуму уроку. Серйозний підхід до цього питання дає змогу виробити загальну позитивну установку на урок як діалог з учнями, подолати деякі психологічні бар'єри набувати впевненості щодо своїх дій. Учитель має йти на урок з думкою: я обов'язково повинен про це розповісти своїм учням, крім мене і краще за мене цього ніхто не зробить; передчуваю, яке зацікавлення збудить в учнів нова тема, я радію з того, що вони збагатяться новим знанням, відчують втіху інтелектуального пошуку.

Чільне місце відводиться в освітньому процесі бесіді. Назвемо критерії ефективності педагогічної взаємодії під час бесіди (з позицій учня): у

неві цікаво працювати, він залюбки бере активну участь в обговоренні проблеми; навчальна мета сприйнята ним як особистісно значуща, він вбачає сенс у її досягненні; учень персоналізується в процесі навчання, відчуваючи своє особистісне зростання, сприйняття його вчителем та однокласниками.

Щоб організувати діалогічну взаємодію під час бесіди, потрібно ґрунтовно підготуватися до неї. Технологія побудови евристичної бесіди: виокремити в матеріалі для вивчення інформаційні блоки; обдумати можливості використання досвіду учнів: визначити, на які вже засвоєні раніше знання дітей можна спиратися; визначити характер пізнавальної активності учнів (пошуковий, творчий, елементи репродуктивного); уявити, якої думки мають дійти школярі, які зробили висновки внаслідок своїх роздумів; обміркувати стрижневі запитання, що стосуються головних аспектів матеріалу, та навідні, які спрямовують, стимулюють думку класу; визначити послідовність запитань залежно від логіки самого матеріалу та від особливостей опанування його учнями; конкретизувати, коректно сформулювати запитання, які мають стосуватися одного об'єкта; спрогнозувати відповіді дітей та їхні можливі запитання до вчителя.

Щоб організувати активну взаємодію, вчителеві доцільно дотримуватися такої послідовності в евристичній бесіді: перше завдання чи запитання в бесіді має бути проблемно-пошуковим, цікавим, не залишати учнів байдужими та змусити замислитися; актуалізувати опорні знання, досвід учнів для підсилення мотивації пізнавальної діяльності; створити проблемну ситуацію, щоб учні усвідомили мету пошуку; спонукати школярів висловлювати припущення щодо вирішення проблеми; звертатися з проханням довести виголошену думку; кожне наступне запитання вчителя слід «прибудовувати» до попередньої відповіді дитини, щоб учні розуміли, куди спрямовано спільну думку в ході бесіди; зважити на думку дітей, вести її, а не йти за нею. Для цього потрібно підтримувати ті думки, які ведуть до правильного рішення (зосередити увагу класу на слухній відповіді, попросити учня повторити ще раз його твердження, повторити самому правильне міркування); ставити навідні запитання, продумані заздалегідь або сформульовані експромтом, під час самої бесіди; організувати узагальнення й систематизацію опрацьованого, щоб підкреслити головні висновки.

Для діалогічної взаємодії з учнями дуже важливо для вчителя – володіння виразністю мовлення. Вона забезпечується дотриманням певних умов. Звернемо увагу тільки на деякі з них:

а) учитель, який щось розказує дітям, повинен сам уявляти ті предмети, явища, події, про які він розповідає. У нього мають бути розвинені творча і відтворювальна уява, здатність до емоційного відгуку, асоціативна та образна пам'ять. Звідси постає вимога до педагога: вчитися бачити, чути, відчувати світ у всій розмаїтості кольорів, звуків, образів;

б) учитель має бути зацікавлений тим, про що розповідає. Демонстрація особистісного ставлення надає розповіді щирості, дає можливість

знайти потрібну інтонацію, а отже, й запобігти монотонності. Зацікавленість учителя породжує в учнів емоційний та інтелектуальний відгук, сприяє встановленню психологічного контакту між ними;

в) учитель мусить добре володіти мовою, її виражальними можливостями, систематично поліпшувати техніку й культуру мовлення. Важливо формувати в себе психологічну установку на виразність мовлення, здійснювати самоконтроль вербального і невербального спілкування, удосконалювати комунікативні якості свого мовлення.

Наукове дослідження дозволило розробити критерії і показники діалогу: визнання рівності особистісних позицій у спілкуванні (спільне розв'язання проблем, надання учням матеріалу для самостійної оцінки), домінанта на співрозмовникові та взаємовплив поглядів (урахування позиції співрозмовника, увага до його ставлення, готовність змінити власну думку); персоніфікація повідомлення (мінімізація знеособлених висловлювань, звернення до особистого досвіду, досвіду учнів, інших осіб); модальність висловлювання (обмін смислами, а не лише змістом; висловлювання словесне, інтонаційне та мімічне); установка на відповідь (звернення вербальні і невербальні, запитання, пропозиції); поліфонічність взаємодії (врахування кожної думки, можливість висловлюватися кожному); двоплановість позицій (природність спілкування, дотримання надзавдання).

Дослідно-експериментальна робота з приводу апробації «Освітня технологія ефективної побудови діалогічної взаємодії на уроці – важлива основа міцних знань та становлення особистості школяра» здійснювалась у ЗОСШ № 37, № 48, № 78 м. Кривого Рогу, Дніпропетровської обл., де організовувалось навчання за допомогою тільки діалогічних технологій: «Синтез думок», «Спільний проект», «Пошук інформації», «Коло ідей», «Навчачи учусь», «Аналіз ситуації», «Дерево рішень», «Займи позицію», «Змін позицію», «Неперервна школа думок», «Оцінювальна дискусія», «Дебати».

Учасники діалогів дуже швидко обмінювались інформацією, думками, втягували один одного в творчий процес обговорення. Особливість діалогічних технологій у навчально-виховному процесі заключалась у наступному: вони відтворюють стратегію навчання з позицій розвитку демократичних взаємин, демонструють відхід від авторитарної педагогіки; формують відповідальність в учнів за процес навчання; методика проведення діалогічних форм роботи з вихованцями розширює творчі можливості вчителя у використанні педагогічних ідей; урізноманітнюють технологію процесу навчання, дають можливість альтернативного оцінювання навчальної діяльності школярів.

Дослідно-експериментальна робота показала, що освітня технологія ефективної побудови діалогічної взаємодії на уроці посилює в школярів власні корисні мотиви діяльності та актуалізує пов'язані з ним потреби розвиває гетерогенне мислення; навчає здатності самостійно аналізувати інформацію і вміння бачити помилки або логічні порушення у тверджен

~~Він~~ партнерів; допомагає аргументувати свої думки, змінювати їх, якщо вони неправильні; сприяє пошуку оптимальних рішень та міцному засвоєнню знань; сприяє становленню особистості школяра.

Література

1. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества / Ш. А. Амонашвили. – К., 1991. – 290 с.
2. Бахтин М. Проблемы поэтики Достоевского / М. Бахтин. – М., 1963. – 430 с.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 290 с.
4. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении / В. А. Кан-Калик. – М., 1987. – 190 с.
5. Курганов С. Ю. Ребенок и взрослый в учебном диалоге / С. Ю. Курганов. – М., 1989. – 126 с.
6. Мороз О. Г. Перші кроки до майстерності / О. Г. Мороз, В. Л. Омеляненко. – К., 1992. – 240 с.
7. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк., 2004. – 422 с.
8. Підласний І. П. Як підготувати ефективний урок / І. П. Підласний. – К., 1989. – 192 с.
9. Станиславский К. С. Работа актера над собой / К. С. Станиславский // Собрание сочинений: В 8 т. – М., 1954. – Т.3. – Ч.1. – 435 с.

Стаття надійшла до редакції 12.10.2010 р.

УДК 371.315.6:784(07)

Мартьянова Г. М.

кандидат пед. наук, доцент

Криворізький державний педагогічний університет

МЕТОД ПРОЕКТІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ ВОКАЛЬНО-ХОРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Розглядаючи педагогічні та творчі умови організації позакласної та позашкільної діяльності у підлітковому віці, у статті досліджуємо проблему формування художньо-творчих потреб і орієнтацій, застосовуючи метод проектів на прикладі творчих колективів – хору Довгинцівського гуманітарно-технічного ліцею м. Кривий Ріг та хору Новоіванівської СЗШ.

Ключові слова: самодіяльна творчість у підлітковому віці, співвідношення педагогічних та творчих умов організації позакласної та позашкільної діяльності, метод проектів, педагогічне проектування.

Рассматривая педагогические и творческие условия организации внеклассной и внешкольной деятельности подростков, в статье исследуем проблему формирования художественно-творческих потребностей и ориентаций лицеистов, применяя метод проектов на примере творческих коллективов – хора Долгинцевского гуманитарно-технического лицея г. Кривой Рог и хора Новоивановской СОШ.

Ключевые слова: самодеятельное творчество подростков, соотношение педагогических и творческих условий организации внеклассной и внешкольной деятельности, метод проектов, педагогическое проектирование.

Considering pedagogical and creative conditions of the organization of out-class and out-school activity of teenagers, in article we research a problem formation of art-creative